

JURYVERSLAG BUDDINGH'-PRIJS 2008

Edwin Fagel - *Uw afwezigheid*

De alledaagsheid van de situaties in de gedichten van Edwin Fagel is verraderlijk. De bundel maakt een dreiging voelbaar, die de lezer blijft achtervolgen. De terloopse slotzin van het gedicht 'Adreswijziging', 'het schreeuwen op de hoek is van een kind', doet in deze bundel onheilspellend aan, evenals de ontknoping van het gedicht *Hoek Damrak/Prins Hendrikkade*, dat een willekeurige minuut op die plek beschrijft, waarin niets noemenswaardigs gebeurt: 'Mensen staken over, / min of meer op hun hoede'.

In die alledaagsheid, in de herkenbaarheid van de situaties en in de onopgesmukte taal van deze bundel schuilt een voortdurende aanwezigheid. Thema's die we vaak moeilijk te bespreken weten - sterven, religie, vader-zoonrelaties – maar die in poëzie meer dan eens zwaar beladen willen zijn, worden in deze bundel, om Fagel te citeren '[...] 'allegaagser dan ik mogelijk dacht'.

De bundel wordt besloten met een reeks van vijf gebeden, waarin de dichter met krachtige, indringende, bezwerende beelden, de lege plaats die de afwezigheid van 'u' heeft achtergelaten, invult. In het laatste gebed wordt de poëzie verhoord: de U die wordt aangeropen is nu aanwezig, misschien moeten we zeggen, tòch aanwezig. Geen kwestie van geloven, want, zo schrijft Fagel '*Er is echt geen enkele twijfel mogelijk*'.

De bundel *Uw afwezigheid* maakt grote indruk. De lezer wordt als vanzelf een aanwezige bij de beschreven situaties en scènes. De slotgebeden van de bundel, die aanroepen en bevestiging zoeken, worden voorafgegaan door de cyclus 'Een man sterft'. Hier brengt Fagel ons in vijf gedichten dicht op de huid van iemand die voor de laatste keer herinnert en in die herinneringen afscheid neemt. De dichter maakt dat vanuit verschillende perspectieven, met eenvoudige, onsentimentele regels tot een intense en aandoenlijke leeservaring.

*Ik hoorde mijn voetstappen in de woonkamer
toen ik met de sleutelbos nog bij de deur stond.
De buurvrouw riep halverwege de trap
Het Oog Van De Heer Rust Op U.*

*Maar hoe het eikenhouten dressoir
naar buiten is gegaan?*

*Ik dacht dat ik thuis was
Ik dacht dat ik Bep op de overloop
mijn overhemden hoorde strijken.
Ik dacht dat ik mijn zoon zag zitten
bij het raam, hem hoorde lachen.*

*Ik opende de achterdeur, verliet het huis
via de tuin, via het plein met
het standbeeld van de dode visser.*

*Ik had me pianomuziek gewenst en ruisende bladeren,
maar er was niemand om me uit te zwaaien.*

Peter Swanborn - *Bij het zien van zijn lichaam*

nummer 1, A.

*Bij het zien van zijn lichaam, zijn
gloed, zijn door slecht onderhoud
nauwelijks getekende pracht, dacht ik
waarom toch altijd die afstand?*

*En ik dacht aan eerder, aan alle
halfslachtige pogingen om liefde
te ontvangen van wie niets dan
harde schoonheid te bieden had.*

*Het was een spel, een wedstrijd,
maar jacht maakt blind voor het feit
dat de ander slechts een beeld is*

*Van wie ik zelf wil zijn. Afwachtend
uitgestrekt, minzaam kijkend wie daar
aan het voeteneind mijn harnas poetst.*

Bij het zien van zijn lichaam van Peter Swanborn is een riskante onderneming, die ten volle de nominatie voor de beste debuutbundel van 2007 verdient. In 43 rijmloze sonnetten roept de dichter evenzovele ogenblikken op waarop hij het lichaam van een geliefde, een minnaar, een *one night stand* voor zich ziet. Het gaat hier dikwijls om de *'schrikbarende gelijke'*, of een *'danspop in de nachtclub'* die wellicht een fatsoenlijke *'drogist in Zuid-Schermer'* geworden is – om hardhandig genoteerde affaires die eindigen met *'het ontbijt met de wezensvreemde'*. De objecten van wisselende begeerte worden met onverbiddelijke initialen aangeduid en genummerd. Maar de vluchtige lezer die meent dat het hier wel weer om een al dan niet verbitterde ode aan de ontketende begeerte gaat, of om een zedenschets van het postmoderne narcisme, die merkt al snel dat de vele anonieme lichamen herinnerd worden *terwijl* de dichter zich, in onsentimentele, schrijnende en zeer beheerste gedichten, óók de oude, aftakelende en ten slotte de geest gevende lichamen herinnert van zijn ouders.

Het zijn stuk voor stuk toegankelijke, rake gedichten die tesamen een steeds groter raadsel opgeven. *'Ik zou niet moeten lezen, niet moeten / willen, maar wat met nadruk gesloten is, / vraagt om schennis'*, zegt de dichter, starend naar de onverstuurde brieven die hij van zijn gestorven vader vindt. Tussen liefhebben en schenden, begeren en vervreemden bevindt zich bij deze dichter maar een dun schot. Dat het desalniettemin een les in liefde geworden is, deze reeks, of beter: een liefdesbetuiging, daarmee bewijst Peter Swanborn dat hij een soort alchemist is – iemand die goud peurt uit de klei van zijn ervaring. Dit is de poëzie van een zelfonderzoekende, confronterende geest die weigert om over de rand van de ontgoocheling en de verbittering te vallen.

De bundel leest als een intimistische novelle, waarbij de steeds terugkerende zin *'bij het zien van zijn lichaam'* een hallucinerende werking krijgt. Dit zijn gedichten die steeds één enkele lezer zullen bereiken, die de zeldzame sensatie zal hebben als enige deelgenoot gemaakt te worden – en dat Swanborn dat doet zónder de lezer op te schepen met ongewenste intimiteiten, is een mysterieuze verdienste. Poëzie met een verhalende en analytische kracht die toch, binnen de afzonderlijke gedichten, poëzie blijft, is een zeldzaamheid – Peter Swanborn verdient met zijn labyrintische zoektocht naar de liefde ten volle zijn gewaagde laatste zin: *'Of / Ben ook ik bang, niet voor een oud / nee, pijnlijk en vertrouwd, maar / voor het schokkendst ja?'*

Arnoud van Adrichem - *Vis*

Heus.

*Wij zijn de enigen niet bij wie het gezicht inbrandt, uitdooft
in het schijnsel van een kopieerapparaat. Maar gaat u liggen.
Kouder licht is er niet: een rilling loopt over de ruit, nog een,
een zuchtje (uw natuur?) ontsnapt.*

Alsof de koelkast open.

*Zich voor de duur van twee ijsbolletjes een alaska inbeelden.
Het ijs schept zichzelf het licht laat zich niet invriezen.
Niemand kan zo lang over het noorden nadenken, vel na vel,
verbleken bij zijn laatste kopie.*

Dit gedicht, waarin een kopieerapparaat en een koelkast samensmelten, begint, zeker bij herlezing, al snel te slingeren en te zwenken. Er komen dingen bij, bijvoorbeeld een koel te houden lijk. 'Gedichten zwenken uit' staat er ook in *Vis*. Ook dat 'gedachten kunnen uitzwenken'. Dat zijn dingen die je nooit meer vergeet. Of de vergelijking van tieners met vissen: wie deze bundel heeft gelezen, kan de stad niet meer in zonder het overal te zien: de tieners 'zwemmen [...] hun fuiken tegemoet. / Dat soort dingen kunt u na twaalven verwachten.'

In bijna alle gedichten spreekt een 'wij' een 'u' aan. Het is een vervelend wij. Omdat het met die 'u' ook de lezer aanspreekt en blijft aanspreken, op het irritante af. De gedichten uit *Vis* zijn irriterend. Dat komt door de korte, nerveus gecomponeerde zinnen, maar ook door die volgehouden wij-u-structuur. Achter die 'wij' zitten reclamemakers en marketeers, tv-makers, regisseurs, verkopers, betuttelaars, geldwolven, cynici, afschepers, experts, betweters en nog vele andere types, van zij bij wie we geld kunnen lenen tot zij die onze 'hulpvraag in behandeling nemen'. Anderen die u, ons, nooit met rust laten. De gedichten staan stijf van de korte frasen die dat soort mensen gebruikt om ons te leiden en te misleiden, als 'schapen, die niet eens durven te blaten'.

De gedichten zijn vrachtwagens, uitzonderlijk vervoer, volgestouwd met vertrouwde, directe uitspraken en marketingflarden ('Test uw kennis. De pondjes zullen erafvliegen. Raadpleeg onze specialist') en reclameachtige quotes ('U ziet zon, wij denken schaduw'). Tussendoor worden we bedreigd ('Wij weten waar u woont. Wij zoeken een methode om u onklaar te maken') of legitimeren de wij-figuren zich met lepe retorische trucs: 'Wij doen alleen aan proportioneel geweld' of 'Wij verafschuwen geweld'. Van Adrichem combineert die bekende flarden, die goedkope glasscherven, slim met evenveel echt poëtische juwelen. 'De wereld die volloopt met gele huiswijn' als de straatverlichting aangestoken wordt, 'het licht dat op adem komt', 'wat u gebeurt kan iedereen overeenkomen.'

Deze bundel toont, in overdosis, die wereld waarin alles koopbaar is geworden, waarin 'real people een trend zijn'. Wij, lezers, worden beleefd aangesproken, maar tegelijk gereduceerd tot wandelende portefeuilles met een vacht. Het leven een supermarkt, een buurtsuper, één grote kijkcijfermatige kassa, 'de wereld een arrangement', vol beloftes en mogelijkheden. Maar tegelijk een oord in kunstlicht, een grijs kantoor waarin de bleke, afgekoelde mens, onophoudelijk kopiërend, verbleekt.

Van Adrichem heeft voor *Vis* de schaaft uit de kast gehaald, waarmee hij langs de taalkant van onze wereld is gegaan. Die flinterdunne velletjes heeft hij naast en op elkaar geplakt tot krachtige, frisse, vaak grappige kunstwerken, die in de bundel naast elkaar een haast onverdraaglijke reeks worden. Het klinkt lekker én het is om van te walgen. Zeker zodra het doordringt dat *wij* die wij-mensen zijn. We zijn allemaal wolven. 'Wolven eten wolven. (Wel erna tandenpoetsen)'. Van Adrichem valt aan met onze eigen taal. Het is gemeend én om te lachen. Maar hoe ernstig is de dreiging dan? Je wordt er onzeker en paranoïde van. 'De datum op het melkpak komt steeds dichterbij'!

Wiljan van den Akker - *De afstand*

Willekeur III

*Probeer daarna maar eens grondig de slaap in te zinken
wanhopig verstrikt in de knoop in de droom in je
hoofd
onzinnig en radeloos bezig om alles tot een glasheldere*

*gort aan elkaar vast te denken reis je met een karavaan
dwars door de woestijn kom je terecht in een overvolle
kampong
waar je moeder bloot onder een natte klamboe met oud*

*brood trommelt op haar bed en je sommeert om de melk
uit de helm te vermengen met de ham uit de ranzige
fietstas
omdat de maan deze maand verband houdt met jam tot*

*er een licht door de luiken komt stromen en die vreemde
voet verandert in je vertrouwde hand met welgeteld
vijf
verbijsterend begrijpelijke duidelijk bloedeigen vingers.*

De afstand van Wiljan van den Akker is een bijzondere bundel. Opvallend zijn de zorgvuldig opgebouwde, lange zinnen, die over meerdere regels en meerdere strofen lopen, en lopen is het goede woord. Er staan zelden komma's waar komma's zouden kunnen staan. Dat zorgt ervoor dat al die regels stromen en doorstromen, dat de lezer zich schrap moet zetten.

Opvallend is het grote aantal bijwoorden en adjectieven. Maar ze staan er niet om de regels te vullen of het ritme te halen. Ze passen meestal vanzelfsprekend bij juist dat zelfstandig naamwoord: *de klamme caravan, een kreukvrij verleden, de vertraagde bromfiets, de schimpende blik, een mallotige boodschap, een adembenemende pauwstaart*. Ook veel oude bekende combinaties vinden in Van den Akkers gedichten asiel. *Diepe buigingen. Peilloze diepten. Achterbaks gefluister. De godganse dag. Een gloedvol betoog. Het blote oog. Zwierig gedans*. Ook andere woorden en uitdrukkingen die versleten in onze oren hangen, worden in deze gedichten gebruikt, gerecycleerd, misbruikt. Ze worden uitgeklopt als oude tapijten. Wij kunnen de versleten vezels zien, maar evengoed die woorden en uitdrukkingen 'als nieuw' aanvoelen. Als dat lukt, past daar het woord 'wonderwel' bij.

Opvallend is het ritme. Bijna elk gedicht wordt tijdens het lezen een klinkende, dansende taalstroom.

In *De afstand* speelt Van den Akker intensief met het letterlijke, concrete, wat er staat, en het figuurlijke of abstracte, wat er tegelijk ook staat. Bijvoorbeeld: 'in het licht van dit stralend vertrek'. Dat is 'in het letterlijke licht van die schitterende ruimte', maar ook 'als je rekening houdt met wie vol goede moed weggaat'. De hele bundel is van 'vertrekken' doordrongen. Wie er precies vertrekt, moet de lezer zelf invullen: het kunnen ouders zijn, kinderen, geliefden, mensen die je niet meer wilt zien of juist wel. Er wordt vertrokken omdat het tijd is, omdat het genoeg is geweest of om ongekende redenen. Er wordt aangekondigd en gepland vertrokken, maar ook onverwacht of gedwongen, met en zonder bagage. Nu eens is het: wel willen vertrekken maar niet kunnen of niet durven vertrekken, wat het tragisch maakt. Dan weer: niet willen vertrekken en toch moeten afscheid nemen. In beide gevallen flitst de mens op, met zijn plannen en zijn verweer, moedig, ontgoocheld of angstig.

De bundel sleurt je mee langs menselijke kantjes, intieme details, vreemde gebeurtenissen, zondvloedachtige overstromingen, bizarre dromen en beschouwingen. Misschien is dat wel typisch: vaak is het beschouwend, niet in het algemeen, maar concreet, we horen de stem van iemand die halt houdt, zich schrap zet, terugkijkt en vooruitblijkt, detecteert waar het mis ging, dingen beslist of denkt iets te beslissen. En hoe die gedachteconstructies op één twee drie in een halve regel kunnen verschuiven van stellige zekerheid of berusting naar radeloze wanhoop: 'altijd de bedoeling ergens aan te komen zonder te weten waar of wanneer.'

De kracht van deze bundel zit hierin: dat je als lezer in die klokkende taalstroom meegetrokken wordt, en daarbij over scherpe, striemende dingen glijdt, die je ijskoud in het gezicht spatten, je hersens raken, licht

werpen op wat je niet kunt of wilt onder ogen zien: 'hoe steenkoud het bed zou worden, hoe / morsig het einde hoe slordig het afscheid'.

Van de vier genomineerde debuutbundels vond de jury één bundel unaniem de beste. Een bundel met gedichten in stevige reeksen van een dichter met een precieze, eigen stempel. Met gedichten en regels die als woordlintwormen in je oor beginnen te dansen ook al schrijnt wat er staat als een ijskoude wind in 't gezicht. De Buddingh'-prijs 2008 gaat naar *De afstand* van Wiljan van den Akker.

De jury van de C. Buddingh'-prijs 2008

Paul Bogaert
Monique Warnier
Willem Jan Otten